

**بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی با در نظر گرفتن نقش****تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت****فرزاد صادقی<sup>۱\*</sup>، سکینه بارانی لقب<sup>۲</sup>، علی نوبدی<sup>۳</sup>، ویدا حسن پور<sup>۴</sup>**<sup>۱</sup> استادیار، گروه مدیریت بازرگانی، واحد اندیمشک، دانشگاه آزاد اسلامی، اندیمشک، ایران. (نویسنده مسئول)<sup>۲</sup> کارشناسی ارشد، توسعه اقتصادی و برنامه ریزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز، ایران.<sup>۳</sup> کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی، دانشگاه خلیج فارس بوشهر، ایران.<sup>۴</sup> کارشناسی ارشد، مدیریت بازرگانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۳۰ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۵/۰۱

**Investigating the impact of corruption prevention practices on tax avoidance considering the moderating role of company board characteristics****Farzad Sadeghi<sup>1\*</sup>, Sakineh Baranilagh<sup>2</sup>, Ali Navidi<sup>3</sup>, Vida Hasanpoor<sup>4</sup>**<sup>1</sup>. Assistant Professor, Department of Business Management, Andimshk Branch, Islamic Azad University, Andimshk, Iran.<sup>2</sup>. Master's degree, economic development and planning, Islamic Azad University, Shiraz branch, Iran<sup>3</sup>. Master of Business Administration, Persian Gulf University, Bushehr, Iran.<sup>4</sup>. Master of Business Administration, Islamic Azad University, Ahvaz branch, Iran, Branch, Islamic Azad University, Zanjan, Iran.

Received: (20/07/2024) Accepted: (22/07/2024)

شناسه یکتا [asm.pgu.ac.ir/article\\_715050.html](http://asm.pgu.ac.ir/article_715050.html)**Abstract**

The aim of the present study is to investigate the effect of corruption prevention practices on tax avoidance by considering the moderating role of company board characteristics. The statistical population of the current research is small and medium companies active in the Tehran Stock Exchange. For this purpose, 54 companies were selected between the years 1391-1400 using the systematic elimination sampling method. In order to analyze data, multivariate regression analysis using mixed data method with fixed effects and Eviews 10 software was used. The findings show that corruption prevention practices have a negative and significant effect on tax avoidance, and the characteristics of the company's board of directors (size, gender diversity, independence) play a moderating role in the relationship between corruption prevention practices and tax avoidance. It is concluded that the effectiveness of anti-corruption practices in relation to tax avoidance is deeply influenced by the characteristics of corporate boards. Boards that are independent, appropriately sized, and diverse are more capable of creating comprehensive governance frameworks that prevent tax avoidance. The findings emphasize the need for policymakers to pay attention to the structure of the board of directors as a central element in strategies

aimed at improving tax compliance and effectively fighting corporate corruption.

**Keywords:** company board characteristics, corruption, prevention, tax avoidance.

**چکیده**

هدف مطالعه حاضر، بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی با در نظر گرفتن نقش تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت است. جامعه آماری پژوهش حاضر شرکت‌های کوچک و متوسط فعال در بورس اوراق بهادار تهران است. بدین منظور تعداد ۵۴ شرکت در بین سال‌های ۱۳۹۱-۱۴۰۰ با استفاده از روش نمونه‌گیری حذف سیستماتیک انتخاب گردید. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل رگرسیون چند متغیره به روش داده‌های ترکیبی با اثرات ثابت و نرم‌افزار Eviews 10 استفاده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی تأثیر منفی و معناداری دارد و ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت (اندازه، تنوع جنسیتی، استقلال) در ارتباط بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی نقش تعدیل‌گر دارد. نتیجه‌گیری می‌شود که اثربخشی شیوه‌های پیشگیری از فساد در رابطه با اجتناب مالیاتی عمیقاً تحت تأثیر ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت‌ها است. هیئت‌هایی که مستقل، دارای اندازه مناسب و متنوع هستند، توانایی بیشتری برای ایجاد چارچوب‌های حاکمیتی جامع دارند که از اجتناب مالیاتی جلوگیری می‌کند. یافته‌ها بر ضرورت توجه سیاست‌گذاران به ساختار هیئت‌مدیره به‌عنوان عنصر محوری در استراتژی‌های با هدف بهبود انطباق مالیاتی و مبارزه مؤثر با فساد شرکت‌ها تأکید می‌کند.

**کلیدواژه‌ها:** پیشگیری، فساد، اجتناب مالیاتی، ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت

## مقدمه

در سال‌های اخیر، علاقه به مسائل مربوط به مبارزه با فساد افزایش یافته است. این عمدتاً به دلیل این ایده است که فساد می‌تواند با تشدید نابرابری اجتماعی و درآمدی، کاهش کارایی سرمایه‌گذاری عمومی و در نتیجه کاهش رشد اقتصادی، منجر به ناکارآمدی در ارائه خدمات عمومی شود (کاردونی<sup>۱</sup> و همکاران، ۲۰۲۰). فساد اقتصادی یکی از مسائل پیچیده و جهانی است که عواقب وخیمی بر روی رشد اقتصادی، توزیع درآمد و کیفیت حکمرانی دارد. برآوردهای مختلف نشان می‌دهد که هزینه‌های فساد جهانی قابل توجه است به طوری که می‌تواند به میلیاردها دلار در سال برسد. جمهوری اسلامی ایران از لحاظ فساد مالی، در میان ۱۸۰ کشور، رتبه ۱۴۹ را به خود اختصاص داده است که نسبت به سال گذشته دو پله سقوط کرده است (سازمان شفافیت بین‌الملل<sup>۲</sup>، ۲۰۲۳). تخمین‌های بیشتر نشان می‌دهد که ارزش دزدی‌ها در پرونده‌های بزرگ اختلاس در ایران بیش از ۵۷ میلیارد دلار است که نشان‌دهنده ابعاد گسترده و بالای این مسئله است که هزینه فساد در ایران به‌عنوان یک درصد از تولید ناخالص داخلی بسیار قابل توجه است و این موضوع باعث تضعیف منابع اقتصادی و خسارت‌های اجتماعی گسترده می‌شود (اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، ۱۴۰۱). این مشکل به دلیل فروپاشی اصول اخلاقی و عدالت اجتماعی، افزایش بی‌عدالتی و فقر است که منافع عمومی را تهدید می‌کند. در نتیجه، این مسئله نیازمند اراده سیاسی قوی، محاسبه دقیق و اجرای قاطع برای مبارزه با فساد است. اصلاح ساختارها، تغییر در نگاه به اقتصاد و جامعه، اعتماد به نفس و ترویج اصول اخلاقی می‌تواند مسیر مبارزه با فساد و بهبود وضعیت راهگشا باشد. این نشان‌دهنده تأثیرات منفی بالقوه فساد بر اقتصاد و جامعه گسترده‌تر است. بنابراین، چندین قانون و مقررات ملی و بین‌المللی برای ترویج شیوه‌های حاکمیت شرکتی پایدار با تشویق شرکت‌ها به اجرای اقدامات و عملکردهای جدی و مؤثر ضد فساد معرفی شده‌اند. صدور مقررات و قوانین مختلف با هدف ارتقای پاسخگویی عمومی، پایداری و جلوگیری از فساد، احتمالاً توجه عمومی و بحث رسانه‌ها را در مورد اثربخشی چنین قوانین و اقداماتی در کاهش اجتناب مالیاتی افزایش داده است (سرهان<sup>۳</sup> و همکاران، ۲۰۲۴). علیرغم افزایش بحث و مناقشات مربوط به اجتناب از مالیات در بین شرکت‌های فهرست شده در ایران، تحقیقات تجربی بسیار کمی وجود دارد که تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب از مالیات شرکت‌ها را بررسی کرده‌اند. علاوه بر این، و تا به امروز، تأثیر تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره، مانند تنوع جنسیتی، استقلال، و اندازه، بر رابطه شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب از مالیات هنوز به‌طور تجربی مورد بررسی قرار نگرفته است.

فساد در شرکت‌های بورس موضوعی بسیار مهم و اساسی است که می‌تواند تأثیر عمیقی بر عملکرد کلی بازار، اعتماد عمومی و ساختار اقتصادی کشور بگذارد. از جمله نشانه‌ها و واقعیت‌های

1 . Cardoni

2 . Transparency International Organization

3 . Sarhan

مرتبط با فساد در این شرکت‌ها شامل، نقص‌های انضباطی و نظارتی (متاسفانه، عدم تأسیس و نظارت مناسب درون‌زا و برون‌زا منجر به بروز فساد شده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که ضعف نظارت، عدم وجود کارنامه عملکردی برای مدیران و اجرای احتمالی قوانین می‌تواند سبب بروز تخلفات گسترده‌ای در شرکت‌ها شود) (اسماعیلی و همکاران، ۱۳۹۹)، اطلاعات نادرست مالی (شرکت‌هایی که از روش‌های حسابداری نامناسب برای ایجاد ترازنامه‌های مثبت استفاده می‌کنند، یکی دیگر از نشانه‌های وجود فساد هستند. این نوع تخلفات اغلب به هدف جلب سرمایه‌گذاران و وام‌ها انجام می‌شود و مانع از ایجاد شفافیت لازم در بازار می‌شود)، تعارض منافع و رانت‌خواری (وجود تعارض منافع در ارتباطات رسمی و غیررسمی به راحتی می‌تواند به بروز فساد منجر شود. در روابط بین سرمایه‌گذاران، مدیران و نهادهای نظارتی، ممکن است به دلیل این تعارضات، فعالیت‌هایی صورت گیرد که به منافع گروهی و شخصی آسیب برساند)، وضعیت ادراک فساد (ادراک عمومی از فساد در ایران در سطح بالایی قرار دارد. بسیاری از مردم بر این باورند که فساد یک عامل اصلی در ناکامی‌های اقتصادی است و این باعث ایجاد عدم اعتماد در جامعه به نهادهای مختلف می‌شود. این ادراک نه تنها در بازار سرمایه بلکه در سطح اجتماعی نیز تأثیر منفی می‌گذارد) (شکوه و همکاران، ۱۴۰۰) و وجود فساد بزرگ و کلان (فساد در شکل کلان آن معمولاً در سطح بالای حکومت و مدیران ارشد رخ می‌دهد و نشان‌دهنده ساختارهای ناکارآمد در حاکمیت و مدیریت دولتی است که فساد کلان به جلوگیری از سرمایه‌گذاری و کاهش رشد اقتصادی منجر می‌شود و نتایج منفی بر پایداری مالی شرکت‌ها دارد). شناخت نشانه‌ها و واقعیت‌های فساد در شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران، می‌تواند به عنوان نقطه شروعی برای توسعه سازوکارهای موثرتر در نظارت و شفافیت عمل کند. ایجاد اصلاحات بنیادی در ساختار مدیریتی و مالی، می‌تواند به بهبود وضعیت عمومی بازار تأثیر مثبت بگذارد و از بروز فساد در سطح کلان جلوگیری نماید (شاه‌بداغی و همکاران، ۱۴۰۲). در کشور ایران، مسائل مربوط به فساد و اجتناب از مالیات همچنان بسیار بحث‌برانگیز است و همچنان باعث ایجاد تبلیغات و بحث‌های رسانه‌ای بالا می‌شود. علیرغم این بحث‌ها و افزایش شواهد حکایتی مبنی بر اینکه مبارزه با فساد بخشی جدایی‌ناپذیر از مسئولیت اجتماعی هر سازمانی است، مطالعات تجربی موجود اغلب تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر رفتار مالیاتی شرکت‌ها را نادیده گرفته‌اند. بنابراین، اجرای شیوه‌های پیشگیری از فساد مناسب می‌تواند به عنوان یک پیشرفت مثبت تلقی شود که می‌تواند مشارکت در شیوه‌های اجتناب از مالیات را کاهش دهد.

با این حال، و تا آنجا که مشخص است هیچ مطالعه‌ای تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد شرکتی را بر اجتناب از مالیات بررسی نکرده است. این، مسلماً درک فعلی را از اینکه آیا شیوه‌های پیشگیری از فساد می‌تواند اجتناب مالیاتی را کاهش دهد، مختل کرده است. با این وجود، این یک موضوع مهم دانشگاهی و سیاستی است زیرا برخلاف بحث‌های عمومی، این مطالعه می‌تواند بینش‌های متفاوت و جدیدی را با ارائه شواهد تجربی جدید در مورد میزان مؤثر بودن شیوه‌های پیشگیری از فساد در

فرزاد صادقی وسکینه بارانی لقب وعلی نویدی و ویدا حسن پور؛ بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی با در نظر گرفتن نقش تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت

کاهش اجتناب از مالیات شرکت‌ها در فهرست شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار ارائه دهد. بنابراین، این مطالعه با ارائه شواهد به‌موقع در مورد میزان تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد می‌تواند بر رفتارهای مالیاتی در بین شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر بگذارد، به ادبیات موجود کمک می‌کند. علاوه بر این، علیرغم افزایش پیشنهادهای مبنی بر اینکه هیئت‌مدیره تأثیر قابل توجهی بر تصمیمات استراتژیک شرکت‌ها دارد، از جمله تصمیمات مربوط به اجرای شیوه‌های پیشگیری از فساد و استراتژی‌های مالیاتی مؤثر، به نظر می‌رسد هیچ‌یک از مطالعات بررسی‌شده، اثر تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت از قبیل اندازه، تنوع جنسیتی و استقلال را بر رابطه شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب از مالیات کنترل نکرده باشد. بنابراین، این مطالعه از این جهت به ادبیات موجود کمک می‌کند. بنابراین، هدف از این مطالعه بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی در بین شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است و همچنین مشخص می‌کند که آیا ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت‌ها می‌توانند شیوه‌های پیشگیری از فساد را تعدیل کنند.

## مروری بر ادبیات پژوهش

### فساد شرکتی

فساد شرکتی اساساً به سوء استفاده از قدرت رسمی توسط نمایندگان شرکت‌ها برای منافع شخصی یا سازمانی اشاره دارد که از هنجارهای پذیرفته شده و انتظارات رفتار اخلاقی فاصله دارد. مشخصه آن اعمالی مانند رشوه خواری، خویشاوندی، و اختلاس است که می‌تواند عملکرد اقتصادی را مخدوش کرده و به یکپارچگی شهرت آسیب برساند. این فعالیت‌ها معمولاً زمانی به وجود می‌آیند که افراد در موقعیت‌های اقتدار از قدرت خود برای منافع شخصی سوء استفاده کنند (کاسترو<sup>۱</sup> و همکاران، ۲۰۲۰). مولفه‌های کلیدی فساد شرکت‌ها را می‌توان به چندین نوع سازماندهی کرد: رشوه خواری (این یکی از رایج‌ترین اشکال فساد است که در آن انگیزه‌های پولی یا غیر پولی برای ترغیب فردی در موقعیت قدرت به عمل به نفع رشوه دهنده ارائه می‌شود)؛ اخاذی (شامل اجبار یک فرد یا سازمان برای به دست آوردن پول یا خدمات از طریق تهدید به آسیب یا اقدام نامطلوب است)؛ خویشاوندی (حمایت از خانواده یا دوستان در استخدام یا معاملات تجاری می‌تواند رقابت منصفانه را مخدوش کند و اغلب به عنوان رفتار فاسد دیده می‌شود)؛ اختلاس (این شامل سرقت وجوهی است که در امانت یک فرد قرار می‌گیرد، اغلب توسط شخصی که نقش امانتداری در یک شرکت دارد)؛ کلاهبرداری (شیوه‌های فریبنده‌ای که هدف آنها تأمین منافع غیرمنصفانه یا غیرقانونی است. این می‌تواند شامل جعل سوابق یا ارائه نادرست عملکرد شرکت باشد) (فریز<sup>۲</sup> و همکاران، ۲۰۲۱).

فساد در داخل شرکت‌ها می‌تواند منجر به طیف گسترده‌ای از نتایج منفی شود، از جمله:

---

1 . Castro  
2 . Ferris

اثرات اقتصادی(می تواند پویایی بازار را مخدوش کند، منجر به افزایش قیمت کالاها، کاهش کیفیت خدمات و مهار رشد کلی اقتصادی شود. برآوردها نشان می دهد که فساد شرکت ها می تواند هزینه های عملیاتی شرکت را به میزان قابل توجهی افزایش دهد)؛ فرسایش اعتماد( فساد اعتماد عمومی را به نهادهای شرکتی تضعیف می کند و به سرمایه شهرت و اعتماد سرمایه گذاران آسیب می رساند)؛ اثرات اجتماعی منفی(فساد می تواند نابرابری را تشدید کند، دسترسی به خدمات ضروری را کاهش دهد و تلاش های توسعه ای را به ویژه در مناطق کمتر توسعه یافته مانع شود). برای مقابله با فساد شرکتی، ترکیبی از اقدامات نظارتی، اصلاحات حاکمیت شرکتی داخلی و تغییرات فرهنگی در سازمان ها ضروری است. این شامل ایجاد چارچوب های اخلاقی قوی، افزایش شفافیت و افزایش مسئولیت پذیری در سازمان ها می شود (باهو<sup>۱</sup> و همکاران، ۲۰۲۰).

برای اندازه گیری فساد شرکتی، ابزارها و شاخص های گوناگونی وجود دارد:

شاخص ادراک فساد(این شاخص که از سوی سازمان شفافیت بین المللی منتشر می شود، به سنجش فساد در کشورهای مختلف با توجه به ادراکات مردم و کارشناسان درباره فساد می پردازد)؛ شاخص حاکمیت( این شاخص به بررسی کیفیت حاکمیت و میزان رضایت عمومی از نظام مدیریتی و اداری می پردازد)؛ نظرسنجی ها( انجام نظرسنجی های عمومی و مشاوره با کارشناسان می تواند به عنوان یک ابزار دیگر برای ارزیابی میزان فساد در یک سازمان یا کشور مورد استفاده قرار گیرد) (عبدالرحیم امید و همکاران، ۱۳۹۴). در نهایت، باید گفت که مبارزه با فساد شرکتی نیازمند تلاشی جامع و سیستماتیک است که به همت نهادهای دولتی، بخش خصوصی و مشارکت عمومی انجام شود.

### تأثیر شیوه های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی

فساد می تواند درآمد مالیاتی دولت را به میزان قابل توجهی کاهش دهد و می تواند منجر به افزایش رفتار اجتناب از مالیات در بین شرکت ها و افراد شود. واحدها ممکن است از طریق معاملات فاسدی که مالیات های ارزیابی شده نادرست را دستکاری می کنند یا ترتیبات مطلوبی را با مقامات مالیاتی مذاکره می کنند، از مالیات فرار کنند. افزایش سطوح فساد با کاهش تبعیت مالیاتی مطابقت دارد که به نوبه خود توسعه اقتصادی را تضعیف می کند(اسچلنتر<sup>۲</sup>، ۲۰۱۷). ساختار قوانین مالیاتی همچنین می تواند شرایطی را برای فساد ایجاد کند. سیستم های پیچیده مالیاتی اغلب حفره هایی را ایجاد می کنند که می توان از آنها سوء استفاده کرد. ساده سازی این قوانین در حین اجرای چارچوب های سخت گیرانه ضد فساد می تواند اجتناب مالیاتی را به طور چشمگیری کاهش دهد(بنرجی<sup>۳</sup> و همکاران، ۲۰۲۰). روش های مؤثر پیشگیری از فساد به طور قابل توجهی با افزایش شفافیت، تقویت پاسخگویی در ادارات مالیاتی و بازگرداندن اعتماد عمومی به دولت، اجتناب مالیاتی را کاهش می دهند. چارچوب های قانونی و مشارکت فعال مقامات مالیاتی برای کاهش فرار مالیاتی

1 . Bahoo

2 . Schlenzter

3 . Banerjee

و افزایش انطباق ضروری است. کشورهایی که تلاش‌های ضد فساد را در نظام مالیاتی خود در اولویت قرار می‌دهند، نه تنها درآمد بیشتری را تضمین می‌کنند، بلکه به توسعه اقتصادی پایدار نیز کمک می‌کنند. مطالعه بوم<sup>۱</sup> و همکاران (۲۰۱۷) نشان داد که کشورهایی که سطح فساد پایین‌تری دارند، درآمدهای مالیاتی بالاتری دارند. این رابطه بیان می‌کند که اقدامات مؤثر ضد فساد منجر به فرهنگ مالیاتی قوی‌تر، کاهش اجتناب و فرار مالیاتی می‌شود (بوم و همکاران، ۲۰۱۷). تأثیر منفی شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی یک موضوع پیچیده و چند بعدی است که در آن روابط بین نهادهای نظارتی، قوانین مالیاتی، و رفتارهای مالیاتی شرکت‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. این رابطه به ویژه در زمینه کشورهای در حال توسعه و محیط‌های اقتصادی ناکارآمد بسیار مشهود است. (بنرجی و همکاران، ۲۰۲۰). افزایش شفافیت و ایجاد قواعد و رویه‌ها برای پیشگیری از فساد می‌تواند انگیزه‌های اجتناب از مالیات را کاهش دهد. قوانین سفت و سخت و نهادهای نظارتی مستقل می‌توانند شرکت‌ها را ملزم به رعایت قوانین مالیاتی کنند و بدین ترتیب کمتر به فرار مالیاتی روی بیاورند. تقویت شیوه‌های پیشگیری از فساد به نهادهای نظارتی این امکان را می‌دهد که فعالیت‌های مالی و اقتصادی شرکت‌ها را تحت نظر بیشتری داشته باشند. این نظارت بالا به افزایش شفافیت مالی و کاهش شیوه‌های اجتناب از پرداخت مالیات کمک می‌کند. شیوه‌های مؤثر پیشگیری از فساد نه تنها به دنبال کاهش تخلفات هستند بلکه می‌توانند فرهنگ مالیاتی را در سطح جامعه ارتقاء دهند. افزایش آگاهی عمومی و نظارت بر عملکرد نهادهای مالی می‌تواند به بهبود تصویر مالیات و ترغیب شرکت‌ها به رفتارهای مالی مسئولانه‌تر منجر شود. در کشورهای در حال توسعه، قوانین پیشگیری از فساد ممکن است به صورت نامناسبی طراحی شده و با واقعیت‌های اقتصادی همخوانی نداشته باشند، که در نتیجه شرکت‌ها را به رفتارهای غیرقانونی سوق می‌دهد. برای مثال، پیچیدگی و عدم شفافیت در قوانین مالیاتی ممکن است به فرارهای مالیاتی بیشتری منجر شود (سیکا<sup>۲</sup>، ۲۰۱۹). بر اساس دیدگاه مشروعیت، سازمان‌ها به دنبال همسویی ارزش‌ها، شیوه‌ها و هنجارهای خود با ارزش‌ها و مفاهیم مشترک جامعه گسترده‌تر خواهند بود تا حق فعالیت و بقا را به دست آورند. به‌طور مداوم، سازمان‌ها ممکن است تحت فشار قرار گیرند تا در فعالیت‌ها و شیوه‌های پیشگیری از فساد شرکت کنند تا تعهد خود را به ارزش‌ها و هنجارهای مشترک جامعه بزرگ‌تر نشان دهند. علاوه بر این، انتظار می‌رود این تعامل پیامی را به کارکنان برساند که سازمان متعهد به اقدامات منصفانه است، از جمله پرداخت سهم منصفانه مالیات بر سود آن‌ها، که در نهایت برابری اجتماعی را بهبود می‌بخشد. علاوه بر این، مطالعات قبلی (وایلد و ویلسون<sup>۳</sup>، ۲۰۱۸، عبدالفتاح و عبود<sup>۴</sup>، ۲۰۲۰) نشان می‌دهد درحالی‌که اجتناب مالیاتی مشروع و رسمی است، اجتناب تهاجمی از مالیات با استفاده از ترتیبات و ابزارهای مالی برای به دست آوردن نتایج مالیاتی که توسط دولت

1 . Baum

2 . Sikka

3 . Wilde and Wilson

4 .Abdelfattah and Aboud

پیش‌بینی نشده یا مورد نظر دولت نیست، می‌تواند به عنوان رفتار غیراخلاقی و غیرقابل قبول اجتماعی تلقی شود. این مکانیسم‌ها شامل پرداخت‌های اداری، دریافت حق امتیاز، استفاده از قیمت‌گذاری انتقالی، شناسایی هزینه‌ها در کشورهای دارای نرخ مالیات بالا و انتقال سود به کشورهای با نرخ مالیات پایین است. بر اساس دیدگاه مشروعیت، اجتناب مالیاتی به عنوان رفتار غیراخلاقی و غیرقابل قبول اجتماعی تلقی می‌شود زیرا می‌تواند با افزایش نابرابری اجتماعی و درآمدی، کاهش کارایی سرمایه‌گذاری عمومی و کاهش رشد اقتصادی، آسیب‌های زیادی به جامعه وارد کند و در نهایت با آسیب رساندن به شهرت و تصویر شرکت، به خود شرکت‌ها آسیب برساند (عبدالفتاح و عبود، ۲۰۲۰). یکی از راه‌های کاهش مشارکت شرکت در چنین رفتارهای مالیاتی غیراخلاقی و غیرقابل قبول اجتماعی، تقویت شیوه‌های پیشگیری از فساد است (سان، ۲۰۲۱). مطابق با این دیدگاه، تعهد به شیوه‌های پیشگیری از فساد خوب می‌تواند رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران را با تشویق آن‌ها به اطاعت از متن و روح قوانین مالیاتی کاهش دهد و در نتیجه شیوه‌های اجتناب از مالیات را کاهش دهد. این به نوبه خود می‌تواند شهرت و وجهه شرکت را با اطمینان از رسیدگی و بررسی‌های عمومی و انتقادات بهبود بخشد. با این حال، مطالعات قبلی (لین<sup>۱</sup> و همکاران، ۲۰۱۷، عبدالفتاح و عبود، ۲۰۲۰) نشان می‌دهد که شرکت‌ها ممکن است از مدیریت برداشت برای پاسخ به تهدیدات مشروعیت ناشی از درگیر شدن در استراتژی‌های مالیاتی تهاجمی استفاده کنند. این نشان می‌دهد که شرکت‌ها ممکن است شیوه‌های پیشگیری از فساد بهتری را برای پوشاندن اتخاذ استراتژی‌های اجتناب از مالیات نشان دهند. سان<sup>۲</sup> (۲۰۲۱) به بررسی تأثیر فساد بر اجتناب از مالیات شرکت‌ها در چین پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که فساد رابطه مثبتی با اجتناب از مالیات دارد. افزایش یک انحراف معیار در فساد دولتی با افزایش ۶ درصدی اجتناب مالیاتی توسط شرکت‌ها مطابقت دارد. علاوه بر این، نشان دادند که شرکت‌های خصوصی داخلی تمایل دارند از بخش بزرگی از بدهی‌های مالیاتی خود نسبت به شرکت‌های خارجی یا دولتی اجتناب کنند. علاوه بر این، تأیید می‌کند که اجتناب مالیاتی با نرخ‌های مالیاتی افزایش می‌یابد (سان، ۲۰۲۱). الهادی<sup>۳</sup> و همکاران (۲۰۲۱) به بررسی رابطه بین فساد در سطح ایالت و اجتناب از مالیات شرکت‌ها در ایالات متحده پرداخته‌اند. نشان دادند که فساد به طور قابل توجهی با اجتناب مالیاتی مرتبط است. در تجزیه و تحلیل در سطح ایالت، مشاهده کردند که فساد به طور قابل توجهی با اجتناب از مالیات شرکت‌ها در ایالت‌هایی که سطوح پایینی از خطر دعوی قضایی دارند، مرتبط است، صرف نظر از اینکه ایالت‌ها از نظر حاکمیت شرکتی، سرمایه اجتماعی یا پول شویی در رتبه بالا یا پایین قرار دارند. همچنین فساد در سطح ایالت و شرکت را با اجتناب مالیاتی شرکتی در سطح شرکت مرتبط کردند و متوجه شدند که شرایط تعامل به طور کلی به طور قابل توجهی با اجتناب مالیاتی شرکتی مرتبط است. در نهایت، نشان دادند که فساد در سطح دولتی و اجتناب از مالیات شرکت‌ها در بخش‌های

1 . Lin

2 . Sun

3 . Al-Hadi

فرزاد صادقی وسکینه بارانی لقب وعلی نویدی و ویدا حسن پور؛ بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی با در نظر گرفتن نقش تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت

صنعت مکمل یکدیگر هستند (الهادی و همکاران، ۲۰۲۱). در نهایت، نتایج مطالعات و شواهد باید به درستی مورد تحلیل قرار گیرد تا درک بهتری از رابطه میان شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی بدست آید. تأکید بر اهمیت ایجاد نهادهای با توانایی بالا و شفافیت در نظام‌های مالیاتی می‌تواند به عنوان راه‌حل‌هایی در راستای کاهش اجتناب مالیاتی و بهبود فرهنگ مالیاتی در نظر گرفته شود و به اثرگذاری مثبت بر سایر جنبه‌های اقتصادی از جمله رشد و توسعه اقتصادی کشورها منجر شود.

### نقش تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت

بیشتر مطالعات از این جهت که تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد شرکتی بر اجتناب از مالیات و همچنین تأثیر تعدیل‌کننده بالقوه ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت بر این رابطه را نادیده می‌گیرند، دچار اختلال می‌شوند. مطالعه سنا و همکاران (۲۰۱۸) نشان می‌دهد که یک هیئت‌مدیره شرکتی مسئول اتخاذ تصمیمات استراتژیک است که می‌تواند بر کارایی، عملکرد و اثربخشی شرکت تأثیر بگذارد، از جمله موارد مربوط به تعهد به شیوه‌های پیشگیری از فساد خوب و پرداخت مالیات شرکت. علاوه بر این، پیشنهاد شده است که میزان تأثیر هیئت‌مدیره شرکت بر تصمیمات استراتژیک شرکت ممکن است به ویژگی‌های آن، مانند اندازه هیئت‌مدیره، تنوع جنسیتی، و استقلال بستگی داشته باشد (سنا و همکاران، ۲۰۱۸).

تأثیر اندازه هیئت‌مدیره در رابطه بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی به جنبه‌های مختلفی از نحوه عملکرد هیئت‌مدیره و ارتباط آن با اقدامات ضد فساد و اتخاذ رویه‌های مالی بستگی دارد. اندازه هیئت‌مدیره می‌تواند به طور قابل توجهی بر کارایی کمیته‌های حسابرسی تأثیر بگذارد. یک هیئت‌مدیره بزرگتر ممکن است منجر به کاهش نظارت مؤثر شود و باعث ایجاد ناهماهنگی در تصمیم‌گیری‌ها شود. در مقابل، هیئت‌مدیره‌های کوچک‌تر به دلیل تسهیل ارتباطات و تصمیم‌گیری‌های سریع، بهتر می‌توانند نظارت بر فعالیت‌های مالی را انجام دهند و از رویه‌های فساد جلوگیری کنند (بارانی بره بی چاست و براتی، ۱۴۰۲). هرمان (۲۰۰۹) پیشنهاد می‌کند که در هیئت‌مدیره‌های بزرگ‌تر، اعضای هیئت‌مدیره ممکن است احساس مسئولیت کمتری داشته باشند، زیرا اعضای هیئت‌مدیره دیگری هستند که در تصمیم‌گیری‌های استراتژیک شرکت دخیل هستند. این امر می‌تواند با افزایش خطر تقلب و فساد و در نتیجه افزایش احتمال درگیر شدن در اجتناب مالیاتی، اثربخشی هیئت‌مدیره را کاهش دهد. همچنین نشان می‌دهد که اندازه هیئت‌مدیره رابطه مثبتی با اندازه شرکت دارد و شرکت‌های بزرگ اغلب دارای هیئت‌مدیره بزرگ هستند زیرا تمایل به انجام عملیات و فعالیت‌های پیچیده دارند. این بدان معناست که اندازه هیئت‌مدیره ممکن است لزوماً بر عملکرد و اثربخشی هیئت‌مدیره تأثیر نگذارد و از این رو رابطه شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب از مالیات را تحت تأثیر قرار دهد (هرمان، ۲۰۰۹).

تأثیر تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره بر رابطه بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی موضوعی مهم در حوزه مدیریت و حسابداری است که در تحقیقات مختلف بررسی شده است. به

طور کلی، تحقیقات انجام شده نشان می‌دهند که تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره می‌تواند اثرات مثبت و معناداری بر شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی داشته باشد. تنوع جنسیتی در هیئت‌مدیره به طور خاص به افزایش شفافیت و کاهش احتمال فساد منجر می‌شود. هنگامی که هیئت‌مدیره شامل اعضای زن و مرد است، دیدگاه‌های متفاوتی برای مدیریت و تصمیم‌گیری ارائه می‌شود که می‌تواند به تصمیمات عادلانه‌تر و شفاف‌تر منجر گردد (سونارتو<sup>۱</sup> و همکاران، ۲۰۲۱).

هیئت‌های دارای تنوع جنسیتی در کنترل و نظارت بر رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیریتی مانند پرداخت مالیات کمتر مؤثرتر هستند، زیرا اغلب با تنوع بیشتر در قالب تجربه، مهارت، تخصص و دانش همراه هستند (ریگوئن<sup>۲</sup> و همکاران، ۲۰۲۰). در نتیجه، این می‌تواند با بهبود کارایی و اثربخشی عملکردهای نظارتی هیئت‌مدیره، تأثیر مثبتی بر پیوند بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی داشته باشد. به‌طور مشابه، دیدگاه مشروعیت‌بخشی نظریه نونهادهای نشان می‌دهد که تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره می‌تواند مشروعیت شرکت و اعتماد هیئت‌مدیره را از طریق افزایش نمایندگی سهامداران و ایجاد ارتباطات بهتر با سهامداران بانفوذ برای دسترسی به منابع موردنیاز بهبود بخشد (پررولت<sup>۳</sup>، ۲۰۱۵). بنابراین، نظریه نونهادهای کارآمدی و مشروعیت‌سازی (پیشنهاد می‌کند که تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره می‌تواند نقش مهمی را از نظر بهبود استقلال و اثربخشی هیئت‌مدیره از طریق افزایش نظارت مدیریتی و ایجاد ارتباطات بهتر با ذینفعان ایفا کند. این به‌نوبه خود، می‌تواند رابطه بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و مدیریت مالیات را با تشویق شرکت‌ها به عدم مشارکت در رفتار اجتناب از مالیات بهبود بخشد. سونارتو و همکاران (۲۰۲۱) نشان دادند که شرکت‌هایی با هیئت‌مدیره‌ای متنوع (از نظر جنسیتی) معمولاً تمایل کمتری به شیوه‌های اجتناب مالیاتی دارند. این شرکت‌ها بیشتر از آنکه به دنبال کاهش مالیات باشند، به رعایت اصول اخلاقی و اجتماعی متمایل‌اند. به عبارتی دیگر، وجود اعضای زن در هیئت‌مدیره می‌تواند منجر به نگرش‌های مثبت‌تری نسبت به مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها شود (سونارتو و همکاران، ۲۰۲۱). تحقیقات همچنین نشان می‌دهد که وجود تنوع جنسیتی در هیئت‌مدیره می‌تواند به کاهش فساد منجر شود. اعضای زن به دلیل تمایل بیشتر به شفافیت و صداقت در عملکردهای مالی، می‌توانند به عنوان مانع قوی در برابر رفتارهای فسادآمیز عمل کنند. این امر به ویژه در زمینه‌های مالیاتی و حسابرسی حائز اهمیت است (قنبری، ۱۴۰۱). تحقیقاتی که تاثیر تنوع جنسیتی بر شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی را مورد بررسی قرار می‌دهند، به این نکته اشاره کرده‌اند که اعضای هیئت‌مدیره با عوامل اجتماعی و فرهنگی مختلف برای بهبود روش‌های مالی و حسابداری در تعامل هستند. این تحقیقات به طور خاص شامل بررسی اثرات ترکیبی تنوع جنسیتی در توزیع وظایف و تصمیم‌گیری‌ها در هیئت‌مدیره می‌شود (عبدی و همکاران، ۱۳۹۸). تنوع جنسیتی در هیئت‌مدیره نه تنها به بهبود عملکرد مالی و کاهش فساد کمک می‌کند، بلکه به

---

1 . Sunarto

2 . Riguen

3 . Perrault

فرزاد صادقی وسکینه بارانی لقب وعلی نویدی و ویدا حسن پور؛ بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی با در نظر گرفتن نقش تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت

عنوان یک عامل کلیدی در جلوگیری از اجتناب مالیاتی نیز بشمار می‌آید. این اثرات می‌تواند به توسعه پایدار و افزایش مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها منجر شود.

استقلال هیئت‌مدیره به عنوان یک عامل کلیدی در حاکمیت شرکتی، تأثیر زیادی بر شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی در شرکت‌ها دارد. استفاده از استقلال هیئت‌مدیره می‌تواند به بهبود شفافیت مالی، کاهش خطرات مالی و در نهایت پیشگیری از وقوع فساد مالی کمک کند. تحقیقات نشان می‌دهد که اعضای مستقل هیئت‌مدیره به عنوان ناظران و کنترل‌کنندگان می‌توانند در مدیریت رفتارهای اجتنابی در پرداخت مالیات موثر باشند. این اعضا می‌توانند در استخراج اطلاعات مالی مورد نیاز و پیگیری سیاست‌ها و رویه‌های مالیاتی به شرکت‌ها کمک کنند. همچنین، استقلال هیئت‌مدیره می‌تواند به افزایش شفافیت در گزارش‌های مالی و مالیاتی و کاهش انگیزه‌های ناشی از تمایل به اجتناب از پرداخت مالیات منجر شود (امینی و همکاران، ۱۳۹۴).

پیشگیری از فساد به شدت به وجود مدیران مستقل وابسته است. آنها با نظارت دقیق‌تری که بر فعالیت‌های مالی و حسابداری دارند، می‌توانند از انحراف‌های حسابداری و ایجاد روش‌های ناخوشایند در مدیریت مالی جلوگیری کنند. به عبارت دیگر، اعضای مستقل هیئت‌مدیره نقش کلیدی در توسعه فرهنگ اخلاقی و مسئولیت در شرکت‌ها ایفا می‌کنند (سبزه علی و همکاران، ۱۴۰۰).

نتایج حاصل از مطالعات در این زمینه نشان می‌دهند که استقلال هیئت‌مدیره به کاهش اجتناب مالیاتی و فساد مالی کمک می‌کند. مخصوصاً در شرکت‌هایی که دارای هیئت‌مدیره‌ای مستقل و متعهد هستند، تمایل برای انجام رفتارهای ناکارآمد مالی و فرار از مالیات به میزان قابل توجهی کاهش می‌یابد؛ زیرا این اعضا به پیگیری و تقویت شفافیت مالی و حسابداری کمک می‌کنند (آقاعلیخانی و همکاران، ۱۴۰۲).

در نهایت، با توجه به استقلال هیئت‌مدیره، دیدگاه مشروعیت‌بخش نظریه نو نهادها نشان می‌دهد که مدیران مستقل اغلب به نمایندگی از نیازهای سهامداران قدرتمند و حفاظت از منافع آنها منصوب می‌شوند. بنابراین، انتظار می‌رود مدیران مستقل فشار بیشتری بر شرکت‌های خود اعمال کنند تا متعهد به اقدامات خوب، مانند شیوه‌های پیشگیری از فساد و عدم مشارکت در اجتناب مالیاتی شوند تا روابط خوب با سهامداران قدرتمند حفظ کنند و فعالیت‌های شرکت‌های خود را مشروعیت بخشند. در مقابل، دیدگاه کارآیی نظریه نو نهادها نشان می‌دهد که مدیران مستقل اغلب دانش خاصی در مورد محیط کسب‌وکار شرکت خود ندارند و درک کمتری از عملیات روزانه شرکت خود دارند (آرمسترانگ<sup>۱</sup> و همکاران، ۲۰۱۵). این می‌تواند با کاهش تأثیر آنها بر تصمیمات استراتژیک شرکت، از جمله تصمیمات مربوط به تعهد به شیوه‌های پیشگیری از فساد خوب و پرداخت مشارکت‌های مالیاتی عادلانه، اثربخشی نظارت آنها را کاهش دهد. در مجموع، تأثیر استقلال هیئت‌مدیره بر ارتباط بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی، به عنوان یک الزام مهم در اطلاق به حاکمیت شرکتی و مدیریت مالی در نظر گرفته می‌شود و می‌تواند بسیاری از مشکلات را در زمینه فساد مالی و عدم شفافیت به حداقل برساند. سرهان<sup>۲</sup> و

1 . Armstrong

2 . Sarhan

همکاران (۲۰۲۴) به بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی از منظر نظری نهادی و همچنین با در نظر گرفتن تأثیر تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت‌ها بر ارتباط بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی پرداخته‌اند. نشان دادند که تعهد یک شرکت به شیوه‌های خوب ضد فساد با اجتناب مالیاتی کمتر مرتبط است. علاوه بر این، ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت‌ها، روش‌های ضد فساد را در به حداقل رساندن اجتناب مالیاتی شرکت تکمیل می‌کنند.

با توجه به مبانی نظری فرضیه‌های پژوهش به صورت زیر است:

۱. بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی شرکت‌ها رابطه معناداری وجود دارد.
۲. ویژگی‌های هیئت‌مدیره (اندازه، تنوع جنسیتی و استقلال) رابطه بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی را تعدیل می‌کنند.

### روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر بر اساس مدل پیاز پژوهش ساندرز و همکاران (۲۰۰۹) به صورت زیر است: روش پژوهش از نظر فلسفه پژوهش: فلسفه اثبات‌گرایانه است. رویکرد پژوهش: در چارچوب استدلال استقرائی است. استراتژی پژوهش: از نظر هدف، یک تحقیق کاربردی و از نظر ماهیت یک پژوهش از نوع همبستگی است

نوع داده‌های پژوهش: روش کمی است.

بازه زمانی پژوهش: از نوع پژوهش‌های چند مقطعی است.

روش گردآوری و تحلیل داده‌ها: روش کتابخانه‌ای و مطالعات اسنادی است.

در روش کتابخانه‌ای، مبانی نظری پژوهش، از کتب و مجلات تخصصی فارسی و لاتین گردآوری شده است. سپس، برای گردآوری داده‌های پژوهش حاضر از لوح‌های فشرده آرشیو تصویری و آماری سازمان بورس اوراق بهادار تهران، سایت رسمی شرکت بورس اوراق بهادار تهران و دیگر پایگاه‌های اینترنتی مرتبط، استفاده شده است. در نهایت، به منظور بررسی و تحلیل فرضیه مطرح شده مطابق با مبانی نظری، از رویکرد رگرسیونی با استفاده از نرم‌افزار ایویوز استفاده شده است. جامعه آماری مورد مطالعه این پژوهش، شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۰ است. برای انتخاب نمونه، از بین کلیه شرکت‌های موجود، شرکت‌هایی که واجد هر یک از شرایط زیر نبوده‌اند، حذف شده و در نهایت شرکت‌های باقی‌مانده برای انجام آزمون انتخاب شده‌اند:

جزء بانک‌ها، مؤسسات مالی، سرمایه‌گذاری، هلدینگ و لیزینگ نباشد؛ شرکت تا پایان سال ۱۳۹۰ در بورس اوراق بهادار پذیرفته شده و طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۰ از بورس اوراق بهادار نیز خارج نشده باشد؛ برای رعایت قابلیت مقایسه پذیری، سال مالی شرکت منتهی به ۲۹ اسفندماه هر سال باشد؛ شرکت طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۰ تغییر سال مالی نداشته باشد؛ صورت‌های مالی و

فرزاد صادقی وسکینه بارانی لقب وعلی نویدی و ویدا حسن پور: بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی با در نظر گرفتن نقش تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت

اطلاعات شرکت‌ها در دسترس باشند.

بر این اساس و پس از اعمال محدودیت‌های فوق تعداد ۵۴ شرکت در دوره زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۰ شرایط فوق را دارا بوده‌اند.

### مدل و متغیرهای پژوهش

جهت سنجش فرضیه‌های تحقیق از مدل رگرسیون‌های زیر استفاده می‌شود. برای آزمون فرضیه اول در این مطالعه مبنی بر تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی شرکت‌ها از مدل زیر استفاده می‌شود:

$$ETR_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 CPP_{it} + \alpha_2 BS_{it} + \alpha_3 BD_{it} + \alpha_4 BI_{it} + \alpha_5 SIZE_{it} + \alpha_6 LEV_{it} + \alpha_7 CAP_{it} + \alpha_8 ROA_{it} + \alpha_9 QTOB_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

برای بررسی اثر تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره (اندازه، تنوع جنسیتی و استقلال) بر رابطه بین شیوه‌های پیشگیری از فساد شرکت و اجتناب مالیاتی، از مدل زیر برای برآورد استفاده می‌شود:

$$ETR_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 CPP_{it} + \alpha_2 BS_{it} + \alpha_3 BD_{it} + \alpha_4 BI_{it} + \alpha_5 CPP_{it} * BS_{it} + \alpha_6 CPP_{it} * BD_{it} + \alpha_7 CPP_{it} * BI_{it} + \alpha_8 SIZE_{it} + \alpha_9 LEV_{it} + \alpha_{10} CAP_{it} + \alpha_{11} ROA_{it} + \alpha_{12} QTOB_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

معرفی متغیرها:

متغیر وابسته:

ETR: اجتناب مالیاتی

در ادبیات حسابداری، برای اندازه‌گیری اجتناب مالیاتی معیار منحصر به فردی که مورد قبول همه باشد وجود ندارد. کاهش میزان نرخ مؤثر مالیات، نشان‌دهنده سطح بالای اجتناب از مالیات است (گوپتا و نیوبری<sup>۱</sup>، ۱۹۹۷؛ ریگو<sup>۲</sup>، ۲۰۰۳). در این پژوهش به منظور اندازه‌گیری اجتناب مالیاتی از نرخ مؤثر مالیاتی استفاده می‌کنیم.

نرخ مؤثر مالیاتی به شرح زیر محاسبه می‌شود:

نرخ مؤثر مالیاتی = هزینه مالیات بر درآمد/سود قبل از مالیات

بعد از محاسبه نرخ مؤثر مالیاتی، اجتناب مالیاتی از طریق کسر کردن نرخ مؤثر مالیاتی از نرخ قانونی مالیاتی (برای شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران نرخ قانونی مالیات ۲۲٫۵ درصد است) به دست می‌آید.

متغیر مستقل:

CPP: شیوه‌های پیشگیری از فساد. این امتیاز ارائه ضد فساد با شش شاخص مرتبط با مقررات ضد رشوه و فساد ساخته شده است.

(۱) آیا شرکت به تعهد عمومی برای جلوگیری از رشوه و فساد در سطح مدیریت ارشد و هیئت‌مدیره اشاره می‌کند یا خیر؟

(۲) مبارزه با رشوه‌خواری و مبارزه با فساد را در آیین‌نامه رفتار خود بیان می‌کند.

1 - Gupta and Newberry

2 - Rego

۳) دارای ابزارهای مدیریت داخلی در زمینه رشوه و فساد است.

۴) سیاست مقاومت در برابر رشوه و فساد در معاملات تجاری خود را دارد.

۵) دارای فرآیندهایی برای جلوگیری از رشوه‌خواری و شیوه‌های فساد در تمام عملیات خود دارد.

۶) آموزش کارکنان مربوطه را دارد.

برای هر نشانگر "بله" یا "خیر" را ثبت می‌شود، بنابراین مقدار یک را به "بله" و صفر را به "خیر" اختصاص می‌دهیم. همه مقادیر جمع شده و امتیاز کل از صفر تا شش متغیر است. به مقداری بین صفر و یک مقیاس شده است.

متغیرهای تعدیلی ویژگی‌های هیئت‌مدیره:

این ویژگی‌ها شامل اندازه هیئت‌مدیره، تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره و استقلال هیئت‌مدیره است و نحوه اندازه‌گیری هر یک از ویژگی‌های هیئت‌مدیره به شرح زیر می‌باشند:

BS: اندازه هیئت‌مدیره: از طریق لگاریتم طبیعی تعداد کل اعضای هیئت‌مدیره در پایان سال مالی قابل محاسبه خواهد بود.

BD: تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره: از طریق تعداد اعضای زن در هیئت‌مدیره به کل اعضای هیئت‌مدیره قابل محاسبه خواهد بود.

BI: استقلال هیئت‌مدیره: از طریق تعداد اعضای غیرموظف هیئت‌مدیره به کل اعضای هیئت‌مدیره قابل محاسبه خواهد بود.

CPP\*BS: تعامل بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اندازه هیئت‌مدیره

CPP\*BD: تعامل بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره

CPP\*BI: تعامل بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و استقلال هیئت‌مدیره

متغیرهای کنترلی:

SIZE: اندازه شرکت: از طریق لگاریتم طبیعی ارزش دفتری کل دارایی‌ها قابل محاسبه خواهد بود.

LEV: اهرم مالی: از تقسیم کل بدهی بر کل دارایی‌ها قابل محاسبه خواهد بود.

CAP: مخارج سرمایه: از تقسیم مجموع مخارج سرمایه‌ای بر کل دارایی‌ها قابل محاسبه خواهد بود.

ROA: بازده دارایی: از تقسیم سود بر کل دارایی‌ها قابل محاسبه خواهد بود.

Q Tob: نسبت کیوتوبین: کل دارایی‌ها منهای ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام به اضافه ارزش بازار حقوق صاحبان سهام به کل دارایی‌ها در یک سال مالی قابل محاسبه خواهد بود.

از آنجایی که هدف اصلی این پژوهش بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی با در نظر گرفتن نقش تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت است؛ لذا در این تحقیق از رگرسیون چند متغیره با به‌کارگیری داده‌های ترکیبی و مقطعی استفاده می‌شود. برای تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق و آزمون فرضیه‌های تحقیق از روش‌های آماری به دو شکل

فرزاد صادقی وسکینه بارانی لقب وعلی نویدی و ویدا حسن پور: بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی با در نظر گرفتن نقش تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت

توصیفی و استنباطی استفاده خواهد شد که در ابتدا با استفاده از آمار توصیفی به تبیین و توصیف ویژگی‌های جمعیت شناختی داده‌ها پرداخته می‌شود و سپس برای برآورد پارامترها و بررسی آزمون فرضیه‌های تحقیق، فروض کلاسیک رگرسیون مورد بررسی قرار می‌گیرد. همچنین از نرم‌افزار ایوبوز نسخه ۱۰، برای تحلیل توصیفی داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها و استخراج مدل رگرسیون استفاده می‌شود.

### یافته‌ها

در این قسمت برای ورود به مرحله تجزیه و تحلیل اطلاعات، آمار توصیفی داده‌ها مثل میانگین، میانه، انحراف معیار محاسبه گردیده و نتایج آمار توصیفی در جدول (۱) درج شده است.

جدول ۱. نتایج آمار توصیفی متغیرهای مدل پژوهش

آماره	میانگین	میانه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار
اجتناب مالیاتی	۰,۱۵	۰,۱۷	۰,۸۳	-۰,۲۳	۰,۱۲
شیوه‌های پیشگیری از فساد	۰,۳۶	۰,۰۰	۱,۰۰	۰,۰۰	۰,۴۸
اندازه هیئت‌مدیره	۴,۶۲	۴,۷۶	۷,۰۰	۳,۰۰	۰,۴۴
تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره	۰,۰۶	۰,۰۰	۱,۰۰	۰,۰۰	۰,۱۲
استقلال هیئت‌مدیره	۰,۴۷	۰,۴۹	۱,۰۰	۰,۲۰	۰,۲۶
اندازه شرکت	۱۳,۹۸	۱۴,۰۸	۱۹,۷۷	۱۱,۵۲	۰,۹۰
اهرم مالی	۰,۴۴	۰,۴۳	۰,۸۰	۰,۱۴	۰,۱۸
مخارج سرمایه	۰,۱۰	۰,۱۱	۰,۷۵	۰,۱۵	۰,۰۸
بازده دارایی	۰,۱۲	۰,۱۰	۰,۶۰	-۰,۲۹	۰,۱۲
نسبت کیوتوبین	۱,۳۷	۱,۲۵	۰,۵۱	۰,۶۹	۰,۷۰

مهم‌ترین شاخص مرکزی میانگین است که نشان‌دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است و شاخص مناسبی برای نشان دادن مرکزیت داده‌هاست. برای مثال میانگین متغیر اجتناب مالیاتی برابر با ۰,۱۵ است، که بیانگر آن است که بیشتر داده‌ها حول این نقطه متمرکز یافته‌اند و هرچه این مقدار به سمت عدد ۰,۸۳ میل نماید، نشان‌دهنده سطح بالاتری از اجتناب مالیاتی است و نشان از آن دارد که مالیات شرکت به نسبت درآمد بسیار بالا بوده است و همچنین، کمترین مقدار متغیر از آن دارد که مالیات شرکت به نسبت درآمد بسیار بالا بوده است و همچنین، کمترین مقدار متغیر از آن دارد که مالیات شرکت به نسبت درآمد بسیار بالا بوده است، اما مالیات در نظر گرفته شده است که باعث محاسبه این مقدار شده است. میانه وضعیت جامعه را با تمرکز داده‌ها حول

مقدار خاص نشان می دهد. میانه که نشان دهنده وضعیت جامعه است برابر ۰,۱۷ است، نشان می دهد نیمی از داده‌ها کمتر از این مقدار و نیمی دیگر بیشتر از آن هستند. پارامترهای پراکندگی، به‌طور کلی معیاری برای تعیین میزان پراکندگی داده‌ها از یکدیگر یا میزان پراکندگی آن‌ها نسبت به میانگین است. از جمله مهم‌ترین پارامترهای پراکندگی انحراف معیار است. انحراف معیار متغیر اجتناب مالیاتی برابر ۰,۱۲ است و بیانگر میزان پراکندگی مشاهدات از میانگین است. مقدار انحراف معیار برای متغیر اندازه شرکت برابر ۰,۹۰ و برای متغیر مخارج سرمایه برابر ۰/۰۸ است که نشان می‌دهد در بین متغیرهای پژوهش، متغیر اندازه شرکت و متغیر مخارج سرمایه به ترتیب دارای بیشترین و کمترین میزان پراکندگی می‌باشند.

قبل از برآورد هر مدل رگرسیونی جهت اطمینان از رگرسیون غیر کاذب و در پی آن نتایج نامطمئن، لازم است که چگونگی پایایی متغیرها را مورد آزمون قرار دهیم. بر اساس آزمون‌های ریشه واحد تلفیقی، چنانچه معناداری آماره آزمون کمتر از ۰/۰۵ باشد، متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش در طی دوره پژوهش در سطح پایا هستند. نتایج حاصل از بررسی پایایی متغیرهای پژوهش با استفاده از این آزمون‌ها در جدول شماره (۲) ارائه شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، کلیه متغیرهای کنترلی، مستقل و وابسته با توجه به آزمون لوین، لین و چو در دوره پژوهش پایا هستند. این بدان معنی است که میانگین و واریانس متغیرها در طول زمان و کوواریانس متغیرها بین سال‌های مختلف ثابت بوده است. در نتیجه، شرکت‌های مورد بررسی تغییرات ساختاری نداشته و استفاده از این متغیرها در مدل باعث به وجود آمدن رگرسیون کاذب نمی‌شود. فرضیه صفر، در این آزمون وجود ریشه واحد است.

فرزاد صادقی وسکینه بارانی لقب وعلی نویدی و ویدا حسن پور؛ بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی با در نظر گرفتن نقش تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت

جدول ۲. نتایج آزمون پایایی متغیرها در سطح با عرض از مبدأ

نتیجه	آزمون لوین، لین و چو	نام متغیر
پایا	-۳۹,۳۸	آماره آزمون
	(۰/۰۰۰)	معناداری
پایا	-۱۱,۸۲	آماره آزمون
	(۰/۰۰۰)	معناداری
پایا	-۷,۶۵	آماره آزمون
	(۰/۰۰۰)	معناداری
پایا	-۲۶,۵۸	آماره آزمون
	(۰/۰۰۰)	معناداری
پایا	-۴۵۵,۲۳	آماره آزمون
	(۰/۰۰۰)	معناداری
پایا	-۲۸,۶۹	آماره آزمون
	(۰/۰۰۰)	معناداری
پایا	-۲۴,۷۹	آماره آزمون
	(۰/۰۰۰)	معناداری
پایا	-۷۰,۳۷	آماره آزمون
	(۰/۰۰۰)	معناداری
پایا	-۷۵,۳۷	آماره آزمون
	(۰/۰۰۰)	معناداری
پایا	-۵۹,۳۶	آماره آزمون
	(۰/۰۰۰)	معناداری

مأخذ: محاسبات پژوهش

مطابق با نتایج با جدول (۲) آزمون ریشه واحد متغیرها، فرض صفر رد شده است و متغیرها در سطح یک درصد معنی‌دار هستند. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، می‌توان استدلال کرد که همه متغیرها در سطح پایا شده‌اند. برای آزمون فرضیه، متغیر وابسته یعنی اجتناب مالیاتی به همراه متغیر مستقل یعنی شیوه‌های پیشگیری از فساد، اندازه هیئت‌مدیره، تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره، استقلال هیئت‌مدیره و متغیرهای کنترلی یعنی اندازه شرکت، اهرم مالی، مخارج سرمایه، بازده دارایی و نسبت کیوتوبین موردبررسی قرار گرفته است. پس از بررسی پایایی متغیرها و پیش از تخمین مدل باید اطمینان حاصل شود که رابطه رگرسیونی در نمونه موردبررسی دارای عرض از مبدأهای ناهمگن و شیب همگن است یا اینکه فرضیه عرض از مبدأهای مشترک و شیب مشترک در بین مقاطع پذیرفته می‌شود. اگر داده‌ها به‌صورت تلفیقی<sup>۱</sup> در مدل قرار گیرند، برای تمام مقاطع عرض از مبدأ و شیب یکسانی در نظر گرفته می‌شود. در این حالت اثر مقاطع در نظر گرفته نشده است. بدین منظور آزمون  $F$ -لیمر مورد استفاده قرار می‌گیرد. در صورتی که فرضیه صفر رد نشود، از الگوی داده‌های تلفیقی برای برازش داده‌ها استفاده می‌کنیم. ولی در صورت رد فرضیه صفر، باید با استفاده

از آزمون هاسمن، الگوی اثرات ثابت را در مقابل الگوی اثرات تصادفی آزمون کرده و الگوی برتر را جهت برآورد مدل انتخاب نمود. برای انتخاب بین الگوی داده‌های پنل با اثر تصادفی و الگوی داده‌های پنل با اثر ثابت از آزمون هاسمن استفاده شده است.

جدول ۳. نتایج آزمون‌های پیش فرض

آماره	آزمون
مدل (۱)	
۳/۹۰ (۰/۱۴۱)	آزمون نرمالیتی
۲۴۶۵۲ (۰,۰۰۰)	آزمون F لیمر
۲۳۸۰۹ (۰,۰۰۴)	آزمون هاسمن
مدل (۲)	
۰/۹۰۰ (۰/۶۳۷)	آزمون نرمالیتی
۲۴۸۶۸ (۰,۰۰۰)	آزمون F لیمر
۲۰۸۰۰ (۰,۰۵۳)	آزمون هاسمن

مأخذ: محاسبات پژوهش

بررسی نرمال بودن خطاها همان طور که در جدول نیز قابل مشاهده است، با توجه به این که سطح معنی داری خطای مدل تحقیق بیشتر از ۰/۰۵ است، فرضیه صفر مبنی بر نرمال بودن خطای مدل مورد تأیید قرار می‌گیرد.

براساس آزمون F لیمر سطح معناداری که در این جدول برای مدل اول و دوم از ۰/۰۵ کمتر شده است، در نتیجه فرضیه صفر رد می‌شود یعنی فرضیه امکان وجود داده‌های تلفیقی به نفع داده‌های پانلی رد می‌شود.

براساس آزمون هاسمن میزان آماره  $\chi^2$  به دست آمده از مقدار جدول بیشتر است، فرض صفر مبنی بر تصادفی بودن رد می‌شود و فرض آثار ثابت پذیرفته می‌شود.

پس از مشخص شدن روش مناسب برآورد پارامترها، نتایج حاصل از برآورد مدل‌های اجتناب مالیاتی بررسی می‌شود.

فرضیه‌های پژوهش به صورت زیر است:

۱. بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی شرکت‌ها رابطه معناداری وجود دارد.

۲. ویژگی‌های هیئت مدیره (اندازه، تنوع جنسیتی و استقلال) رابطه بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی را تعدیل می‌کنند.

مدل اول:

$$ETR_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 CPP_{it} + \alpha_2 BS_{it} + \alpha_3 BD_{it} + \alpha_4 BI_{it} + \alpha_5 SIZE_{it} + \alpha_6 LEV_{it} + \alpha_7 CAP_{it} + \alpha_8 ROA_{it} + \alpha_9 QTOB_{it} + \varepsilon_{it}$$

مدل دوم:

$$ETR_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 CPP_{it} + \alpha_2 BS_{it} + \alpha_3 BD_{it} + \alpha_4 BI_{it} + \alpha_5 CPP_{it} * BS_{it} + \alpha_6 CPP_{it} * BD_{it} + \alpha_7 CPP_{it} * BI_{it} + \alpha_8 SIZE_{it} + \alpha_9 LEV_{it} + \alpha_{10} CAP_{it} + \alpha_{11} ROA_{it} + \alpha_{12} QTOB_{it} + \varepsilon_{it}$$

فرزاد صادقی وسکینه بارانی لقب وعلی نویدی و ویدا حسن پور: بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی با در نظر گرفتن نقش تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت

نتایج تخمین برای بررسی فرضیه‌ها به شرح جدول ۴ است.

جدول ۴. خلاصه نتایج آماری آزمون مدل اول و دوم پژوهش

احتمال	آماره t	ضریب	متغیر مستقل	نماد
<b>مدل (۱)</b>				
۰,۰۰۰	۵,۱۰	۲,۳۱	عرض از مبدأ	C
۰,۰۰۰	-۵,۷۴	-۰,۱۱۸	شیوه‌های پیشگیری از فساد	CPP
۰,۸۰۱	-۰,۲۵۲	-۰,۰۰۵	اندازه هیئت‌مدیره	BS
۰,۰۸۵	۱,۷۳	۰,۱۲۱	تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره	BD
۰,۰۵۵	-۱,۹۲	-۰,۳۰۷	استقلال هیئت‌مدیره	BI
۰,۰۰۴	۲,۸۸	۰,۰۰۳	اندازه شرکت	SIZE
۰,۸۲۴	-۰,۲۲۲	-۰,۰۰۲	اهرم مالی	LEV
۰,۰۰۰	۴,۲۵	۰,۴۱۵	مخارج سرمایه	CAP
۰,۷۹۳	۰,۲۶۲	۰,۰۱۰	بازده دارایی	ROA
۰,۸۷۸	۰,۱۵۳	۰,۰۰۱	نسبت کیوتوبین	Q Tob
$R^2 = ۰,۶۲$				
تعدیل شده $R^2 = ۰,۶۰$				
آماره F = $۱۰۳,۳۲ (۰/۰۰۰)$				
آماره D.W = $۱,۹۳$				
<b>مدل (۲)</b>				
۰,۰۰۰	۵,۱۱	۲,۲۰	عرض از مبدأ	C
۰,۰۰۰	-۳,۷۷	-۰,۱۴۹	شیوه‌های پیشگیری از فساد	CPP
۰,۲۶۲	-۱,۱۲	-۰,۰۲۲	اندازه هیئت‌مدیره	BS
۰,۱۳۹	۱,۴۸	۰,۱۳۰	تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره	BD
۰,۰۴۴	-۲,۰۲	-۰,۵۲۶	استقلال هیئت‌مدیره	BI
۰,۰۰۴	۲,۸۹	۰,۰۰۳	اندازه شرکت	SIZE
۰,۴۳۶	-۰,۷۷۹	-۰,۰۰۸	اهرم مالی	LEV
۰,۰۰۰	۳,۸۲	۰,۹۰۱	مخارج سرمایه	CAP
۰,۱۷۳	۱,۳۶	۰,۰۰۵	بازده دارایی	ROA
۰,۷۲۱	۰,۳۵۶	۰,۰۰۲	نسبت کیوتوبین	Q Tob
۰,۰۰۰	۵,۵۹	۰,۱۰۱	تعامل بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اندازه هیئت‌مدیره	CPP*BS
۰,۰۴۴	۲,۰۱	۰,۰۱۰	تعامل بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره	CPP*BD
۰,۰۰۰	۵,۶۲	۰,۳۶۲	تعامل بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و استقلال هیئت‌مدیره	CPP*BI
$R^2 = ۰,۶۸$				
تعدیل شده $R^2 = ۰,۶۷$				
آماره F = $۱۱۲,۱۰ (۰/۰۰۰)$				
آماره D.W = $۱,۸۹$				

مأخذ: محاسبات پژوهش

پیش از آزمون فرضیه پژوهش بر اساس نتایج به دست آمده، باید از درستی و صحت نتایج مطمئن شد.

بر اساس این نتایج میزان ضریب تعیین بین متغیرها در مدل اول و دوم به ترتیب ۰٫۶۲ و ۰٫۶۸ است یعنی ۰٫۶۲ و ۰٫۶۸ از اجتناب مالیاتی به وسیله متغیرهای موجود در مدل توضیح داده می‌شوند. از طرفی با توجه به این که ضریب تعیین تعدیل شده در مدل اول و دوم به ترتیب برابر ۰٫۶۰ و ۰٫۶۷ است و این رقم به مقدار به دست آمده برای ضریب تعیین نزدیک است می‌توان به درستی تصریح مدل اطمینان بیشتری کرد. آماره  $F$  نیز نشان می‌دهد فرضیه صفر بودن تمامی ضرایب، در سطح یک درصد رد شده و کل مدل معنی‌دار است. مقدار آماره  $F$  در مدل اول و دوم به ترتیب ۱۰۳٫۳۲ و ۱۱۲٫۱۰ و سطح معناداری (۰/۰۰۰) مربوط به این آماره، بیانگر این است که فرضیه  $H_0$  که همان معنادار نبودن کل مدل (صفر بودن تمام ضرایب) است، رد می‌شود و مدل رگرسیون برآورد شده، در کل معنادار است. نتایج حاصل از بررسی خودهمبستگی جملات خطا با استفاده از آماره دوربین واتسون نیز با توجه به این که آماره دوربین واتسون باید بین ۱/۵ و ۲/۵ باشد و آماره به دست آمده مربوط به دوربین واتسون در مدل اول و دوم به ترتیب ۱٫۹۳ و ۱٫۸۹ است و در این دامنه قرار دارد، بیانگر نبود خطاهای خودهمبستگی مدل است. متغیر مربوط به شیوه‌های پیشگیری از فساد دارای ضریب مثبت است بدین معنی که افزایش شیوه‌های پیشگیری از فساد باعث کاهش اجتناب مالیاتی می‌شود. به عبارت دیگر یک درصد افزایش در شیوه‌های پیشگیری از فساد، اجتناب مالیاتی را به اندازه ۰٫۱۱۸ درصد در مدل اول و ۰٫۱۴۹ درصد در مدل دوم کاهش می‌دهد. بنابراین با توجه به اینکه معناداری ضریب متغیر شیوه‌های پیشگیری از فساد کمتر از ۰/۰۵ است پس می‌توان نتیجه گرفت که در سطح خطای ۵ درصد ارتباط معناداری بین شیوه‌های پیشگیری از فساد با اجتناب مالیاتی وجود دارد. متغیرهای اندازه هیئت‌مدیره؛ تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره و استقلال هیئت‌مدیره در مدل اول دارای سطح معناداری ۰٫۸۰۱؛ ۰٫۰۸۵ و ۰٫۰۵۵ است و در مدل دوم دارای سطح معناداری ۰٫۲۶۲؛ ۰٫۱۳۹ و ۰٫۰۴۴ است که فقط متغیر استقلال هیئت‌مدیره به لحاظ آماری تأیید گردید. بنابراین، می‌توان گفت بین استقلال هیئت‌مدیره و اجتناب مالیاتی ارتباط معناداری وجود دارد. بررسی اثر تعدیلی ویژگی‌های هیئت‌مدیره (اندازه، تنوع جنسیتی و استقلال) در رابطه بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی نشان داد که ویژگی‌های هیئت‌مدیره (اندازه، تنوع جنسیتی و استقلال) در رابطه بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی تأثیر معناداری دارند و معناداری ضرایب کمتر از ۰/۰۵ است.

متغیر حاصل ضرب شیوه‌های پیشگیری از فساد در اندازه هیئت‌مدیره؛ تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره و استقلال هیئت‌مدیره دارای سطح معناداری ۰٫۰۰۰؛ ۰٫۰۴۴ و ۰٫۰۰۰ است. از این رو اندازه هیئت‌مدیره تأثیر مثبت و معناداری در رابطه بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی شرکت دارد و تأثیر اندازه هیئت‌مدیره در رابطه بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی

فرزاد صادقی وسکینه بارانی لقب وعلی نویدی و ویدا حسن پور؛ بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی با در نظر گرفتن نقش تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت

شرکت به لحاظ آماری تأیید گردید و تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره تأثیر معناداری در رابطه بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی دارد و تأثیر تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره در رابطه بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی شرکت به لحاظ آماری تأیید گردید. همچنین استقلال هیئت‌مدیره تأثیر معناداری در رابطه بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی دارد و به لحاظ آماری تأیید گردید. سطح معناداری در مدل پژوهش اجتناب مالیاتی کمتر از عدد ۰,۰۵ است که نشان می‌دهد مدل برازش شده از اعتبار کافی برخوردار است.

بررسی تأثیر متغیرهای کنترلی بر متغیر وابسته (اندازه شرکت، اهرم مالی، مخارج سرمایه، نسبت کیو توبین و بازده دارایی) نشان می‌دهد که فقط متغیرهای اندازه شرکت و مخارج سرمایه‌ای بر متغیر اجتناب مالیاتی تأثیر مثبت و معناداری می‌گذارند، این امر بدین معنی است که شرکت‌های بزرگ تمایل دارند با شبکه‌های سیاسی و منابع اقتصادی بزرگ‌تری مرتبط باشند که اجتناب مالیاتی را تسهیل می‌کند. مخارج سرمایه‌ای که به‌عنوان معیار رشد شرکت‌ها استفاده شده است. اثر اجتناب از مالیات را می‌توان با تلاش شرکت‌ها برای تأمین منابع لازم برای رشد جایگزین کرد.

### نتیجه‌گیری و پیشنهادات

هدف از این پژوهش بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی با در نظر گرفتن نقش تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده است. یافته‌های فرضیه اول نشان داد؛ بین شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی شرکت‌ها رابطه معناداری وجود دارد. نتیجه‌گیری می‌شود که شرکت‌هایی با شیوه‌های پیشگیری از فساد خوب تمایل کمتری به رفتار اجتناب از مالیات دارند و مالیات بیشتری بر سود خود می‌پردازند. این بدان معناست که متعهد بودن به شیوه‌های خوب مبارزه با فساد نه تنها ممکن است با افزایش نظارت بر رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیریت، کارایی شرکت را بهبود بخشد، بلکه می‌تواند مشروعیت اجتماعی و پذیرش آن را نیز بهبود بخشد. رابطه بین روش‌های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی در مطالعات مختلف برجسته شده است، و تأکید می‌شود که چگونه فساد سیستمی می‌تواند فرار مالیاتی و اجتناب مالیاتی را تسهیل کند و در نتیجه بر درآمد عمومی تأثیر بگذارد. مطالعه سرهان و همکاران (۲۰۲۴) تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد در بریتانیا را بررسی کرد و نشان داد که شرکت‌هایی که متعهد به اقدامات قوی ضد فساد هستند، نرخ‌های پایین‌تری از اجتناب مالیاتی را نشان می‌دهند. این رابطه نشان می‌دهد که استراتژی‌های مؤثر مبارزه با فساد می‌تواند فرصت‌های فرار مالیاتی را با به حداقل رساندن قدرت اختیاری مقامات مالیاتی کاهش دهد و در نتیجه موجب افزایش انطباق در میان مالیات‌دهندگان شود. الهادی و همکاران (۲۰۲۱) و سان (۲۰۲۱) نشان دادند که فساد به‌طور قابل‌توجهی با اجتناب مالیاتی مرتبط است. بوم و همکاران (۲۰۱۷) نشان دادند که کشورهایی که سطح فساد پایین‌تری دارند، درآمدهای مالیاتی بالاتری دارند. این رابطه بیان می‌کند که اقدامات مؤثر ضد فساد منجر به فرهنگ مالیاتی قوی‌تر، کاهش اجتناب و فرار مالیاتی می‌شود. روش‌های پیشگیری از فساد با ایجاد یک محیط مالیاتی

شفاف تر و پاسخگوتر، نقش اساسی در کاهش اجتناب مالیاتی ایفا می کند. تأثیر متقابل بین حکمرانی مؤثر، اقدامات قانونی و مسئولیت شرکتی می تواند فرصت های فرار مالیاتی را به میزان قابل توجهی کاهش دهد و در نتیجه درآمد مالیاتی کلی را افزایش دهد. تحقیقات در حال انجام و اصلاحات سیاست برای پرداختن به پویایی پیچیده بین فساد و مالیات به طور مؤثر ضروری است. اجرای راهبردهای مبارزه با فساد، مانند ابتکارات شفافیت، چارچوب های قانونی که مسئولیت سختی را در قبال اقدامات فاسد فراهم می کند، و پرورش فرهنگ درستکاری، می تواند با مکانیسم هایی که اجتناب مالیاتی را امکان پذیر می کند مقابله کند. به عنوان مثال، حصول اطمینان از اینکه مقامات مالیاتی با مقررات و پاسخگویی روشن عمل می کنند، می تواند فرصت های اعمال فاسد را کاهش دهد.

یافته های فرضیه دوم نشان داد؛ ویژگی های هیئت مدیره (اندازه، تنوع جنسیتی و استقلال) رابطه بین شیوه های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی را تعدیل می کنند. رابطه بین شیوه های پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی به طور قابل توجهی تحت تأثیر ویژگی های هیئت مدیره شرکت ها است. مطالعات اخیر تأکید می کند که حاکمیت شرکتی مؤثر، به ویژه از طریق ویژگی های خاص هیئت مدیره، می تواند اجتناب مالیاتی را به طور قابل توجهی با افزایش شیوه های تجاری اخلاقی و انطباق کاهش دهد. سرهان و همکاران (۲۰۲۴) نشان دادند که ترکیب هیئت مدیره نقش مهمی در نظارت و اجرای استراتژی های مبارزه با فساد دارد که می تواند ابتکارات برای اجتناب مالیاتی را کاهش دهد. حضور اعضای مستقل هیئت مدیره و هیئت مدیره متنوع با نظارت بیشتر بر مدیریت و کاهش استراتژی های اجتناب مالیاتی مرتبط است. قنبری (۱۴۰۱) نشان داد که وجود تنوع جنسیتی در هیئت مدیره می تواند به کاهش فساد منجر شود. اعضای زن به دلیل تمایل بیشتر به شفافیت و صداقت در عملکردهای مالی، می توانند به عنوان مانع قوی در برابر رفتارهای فسادآمیز عمل کنند. این امر به ویژه در زمینه های مالیاتی و حسابرسی حائز اهمیت است. گنجاندن زنان در پست های هیئت مدیره برای تقویت دیدگاه های متنوع در تصمیم گیری مطرح شده است که به طور بالقوه منجر به برنامه ریزی و اجتناب مالیاتی کمتر تهاجمی می شود (دخلی، ۲۰۲۲). ترکیب مختلف اعضای هیئت مدیره منجر به دیدگاه های متنوع و تصمیم گیری های بهتر در برابر چالش های مالی و مالیاتی خواهد شد. تنوع در هیئت مدیره می تواند شامل تخصص های مختلف، جنسی، نسلی و فرهنگی باشد که می تواند به طور غیرمستقیم به پیشگیری از فساد و اجتناب مالیاتی کمک کند (بارانی بره بی چاست و براتی، ۱۴۰۲). سونارتو و همکاران (۲۰۲۱) نشان دادند که شرکت هایی با هیئت مدیره ای متنوع (از نظر جنسیتی) معمولاً تمایل کمتری به شیوه های اجتناب مالیاتی دارند. این شرکت ها بیشتر از آنکه به دنبال کاهش مالیات باشند، به رعایت اصول اخلاقی و اجتماعی متمایل اند. به عبارتی دیگر، وجود اعضای زن در هیئت مدیره می تواند منجر به نگرش های مثبت تری نسبت به مسئولیت اجتماعی شرکت ها شود. استقلال اعضای هیئت مدیره در جلوگیری

<sup>1</sup> . Dakhli

فرزاد صادقی وسکینه بارانی لقب وعلی نویدی و ویدا حسن پور: بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی با در نظر گرفتن نقش تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت

از تضاد منافع و فساد مالی بسیار مهم است. اعضای مستقل می‌توانند با جدیت بیشتری به شفاف‌سازی عملیات مالی و جلوگیری از فساد بپردازند (بارانی بره بی چاست و براتی، ۱۴۰۲). دیچک و سیگل و همکاران، (۲۰۱۵) نشان دادند که هیئت‌هایی که سطح بالاتری از مدیران مستقل را در خود جای داده‌اند، خطر اجتناب مالیاتی را کاهش می‌دهند. مدیران مستقل این توانایی را دارند که تصمیمات مدیریت را به چالش بکشند و سازمان را به سمت اقدامات اخلاقی هدایت کنند. برعکس، فقدان استقلال اغلب منجر به روابط تبانی بین مدیران اجرایی و مقامات مالیاتی می‌شود که منجر به رفتارهای اجتناب از مالیات تهاجمی می‌شود. به طور خلاصه، اثربخشی شیوه‌های پیشگیری از فساد در رابطه با اجتناب مالیاتی عمیقاً تحت تأثیر ویژگی‌ها و پویایی هیئت‌مدیره شرکت‌ها است. هیئت‌هایی که مستقل، اندازه مناسب و متنوع هستند، توانایی بیشتری برای ایجاد چارچوب‌های حاکمیتی جامع دارند که از اجتناب مالیاتی جلوگیری می‌کند. یافته‌ها بر ضرورت توجه سیاست‌گذاران به ساختار هیئت‌مدیره به‌عنوان عنصر محوری در استراتژی‌های با هدف بهبود انطباق مالیاتی و مبارزه مؤثر با فساد شرکت‌ها تأکید می‌کند.

برای پیشگیری از فساد و کاهش اجتناب مالیاتی، چندین شیوه و پیشنهاد عملی وجود دارد که می‌تواند به بهبود سیستم مالیاتی و جلوگیری از فساد کمک کند: شفاف‌سازی قوانین و مقررات مالیاتی (اولین قدم برای جلوگیری از فساد، شفافیت در قوانین مالیاتی و تبیین موارد درگیری و مسئولیت‌ها است. اگر مودیان دقیقاً بدانند که چه انتظاراتی از آن‌ها وجود دارد و چه قوانینی بر آن‌ها حاکم است، احتمال اجتناب مالیاتی کاهش می‌یابد). تقویت نهادهای نظارتی (نهادهای مسئول نظارت بر فرایندهای مالیاتی باید تقویت شوند. این نهادها باید بتوانند به‌طور مؤثر بر عملکرد مالیاتی نظارت کرده و تخلفات را شناسایی کنند. به این صورت، با افشای تخلفات، فساد مالی کمتر امکانپذیر خواهد بود). ایجاد سیستم‌های گزارش‌دهی ناشناس (طراحی سیستم‌های سوت‌زنی به مودیان و افراد عمومی این امکان را می‌دهد که تخلفات مالیاتی را ناشناس گزارش دهند. این اقدام می‌تواند به کشف فساد و فرار مالیاتی کمک کند و به‌خصوص زمانی مؤثر است که منافع افراد در خطر باشد). آموزش و فرهنگ‌سازی (برگزاری دوره‌های آموزشی برای مودیان مالیاتی درباره اهمیت مالیات و عواقب فساد می‌تواند به تغییر نگرش آن‌ها کمک کند. همچنین ایجاد فرهنگ پاسخگویی و شفافیت در سازمان‌ها و ادارات دولتی می‌تواند به کاهش فساد مالیاتی کمک کند). استفاده از فناوری‌های نوین (بهره‌گیری از تکنولوژی‌های پیشرفته و نرم‌افزارهای مناسب برای ثبت و پیگیری فعالیت‌های مالیاتی، احتمال سو استفاده‌های مالی را کاهش می‌دهد. استفاده از سیستم‌های الکترونیکی می‌تواند در شفافیت فرایندها و کاهش خطاها مؤثر باشد). با ترکیب این شیوه‌ها و اجرای مؤثر آن‌ها، می‌توان به هدف کاهش فساد مالیاتی و افزایش درآمدهای دولت نزدیک‌تر شد. این مطالعه شواهد مفیدی را برای دولت‌ها، تنظیم‌کننده‌ها و سایر ذینفعانی ارائه می‌کند که هدفشان تعیین بهترین شیوه‌ها و سیاست‌های تجاری است که می‌تواند منجر به اجتناب از مالیات شرکت‌ها شود. فرصت‌های احتمالی را برای دولت‌ها برای افزایش جمع‌آوری مالیات شرکت‌ها از طریق تقویت

قوانین ضد فساد نشان می‌دهد. برای مقابله با اجتناب مالیاتی، اقداماتی نظیر تقویت نظام مالیاتی، افزایش آگاهی عمومی، ترویج فرهنگ مالیاتی، پیاده‌سازی سامانه‌های الکترونیکی، و اجرای قوانین سخت‌گیرانه اهمیت دارد. تصویب و اجرای قوانین منسجم و مشخص در زمینه مالیات، می‌تواند به کاهش فضای امکان‌پذیر اجتناب مالیاتی کمک کند. این قوانین باید شامل مجازات‌ها برای متخلفان و تشویق‌های مناسب برای مؤدیان مانوس با قوانین باشند. علاوه بر این، یافته‌ها ممکن است منجر به اصلاحات سیاستی شود که به دنبال افزایش اندازه، استقلال و تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره شرکت به‌منظور تکمیل تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر کاهش اجتناب مالیاتی است. نتایج همچنین سرمایه‌گذاران و سایر سهامداران را تشویق می‌کند تا شیوه‌های پیشگیری از فساد شرکت‌ها را در تصمیم‌گیری‌های خود در نظر بگیرند، زیرا اتخاذ این شیوه‌ها می‌تواند نشانه‌ای از تلاش برای کاهش خطر اجتناب مالیاتی باشد.

تحقیق فوق‌الذکر از روش پژوهشی مناسبی برخوردار است و به نحو صحیحی انجام گرفته است؛ اما از محدودیت‌هایی نیز برخوردار بوده است از جمله نمونه موردبررسی که از ۵۴ شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران استفاده نموده است و اطلاعات بیشتر از شرکت‌های کوچک‌تر که در فعالیتهای مبارزه با فساد دخیل هستند، گرفته شده است. بنابراین، تعمیم‌یافته‌ها به سایر شرکت‌ها را محدود می‌کند.

پژوهش‌های آتی با افزایش تعداد شرکت‌های کوچک و متوسط تعمیم‌پذیری را افزایش دهند. همچنین این مطالعه بر بررسی اثر تعدیل‌کننده اندازه هیئت‌مدیره، تنوع جنسیتی هیئت‌مدیره و استقلال هیئت‌مدیره بر رابطه شیوه‌های پیشگیری از فساد و اجتناب از مالیات متمرکز بوده است. از این‌رو، پژوهش‌های آتی اثر تعدیل‌کننده سایر ویژگی‌های هیئت‌مدیره، مانند جلسات هیئت‌مدیره، تخصص و سابقه تحصیلی را موردبررسی قرار دهند.

## منابع

- اسماعیلی، امیر محمد؛ نصراللهی، زهرا؛ عارف منش، زهره (۱۳۹۹). بررسی رابطه فساد، حاکمیت شرکتی و عملکرد شرکت: یک بررسی استانی. *مدلسازی اقتصادسنجی*، ۶(۲۰): ۳۳-۵۵.
- امینی، پیمان؛ علیزاده، علی؛ رجبی، مهناز (۱۳۹۴). بررسی تأثیر استقلال اعضای هیئت‌مدیره بر رابطه بین اجتناب مالیاتی و ریسک سقوط قیمت سهام. *بورس اوراق بهادار*، ۸(۳۰): ۵۳-۸۱.
- آقا علیخانی، امیر احمد؛ آقا علیخانی، محمدرضا؛ موسوی، سید احمد (۱۴۰۲). تأثیر استقلال هیات مدیره بر ارتباط بین سیاست پرداخت سود نقدی و اجتناب مالیاتی شرکت‌ها. *ششمین همایش ملی توسعه علوم فناوری‌های نوین در مدیریت، حسابداری و کامپیوتر، تهران*.
- بارانی بره بی چاست، میلاد؛ براتی، مهدی (۱۴۰۲). تأثیر عملکرد پایدار اجتماعی بر اجتناب مالیاتی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *چشم انداز حسابداری و مدیریت*، ۶(۸۲): ۱۴۸-۱۳۶.

فرزاد صادقی وسکینه بارانی لقب وعلی نویدی و ویدا حسن پور: بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی با در نظر گرفتن نقش تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت

سبزه علی، راضیه؛ صرامی، سمیه؛ اشرافی، محمود (۱۴۰۰). پیشگیری از جرایم مالی و دارا شدن بلاجهت مقامات دولتی. *پژوهش‌های حقوقی*، ۲۰(۴۵): ۲۰۸-۱۸۳.

شاه بداعی، راحله؛ مرادی، مجید؛ گرجی زاده، داود (۱۴۰۲). تأثیر فساد مالی بر پایداری زیست محیطی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *اقتصاد مالی*، ۱۷(۶۲): ۳۴-۱۵. شکوه، حسن؛ حاجی ملا میرزایی، محمدصادق؛ حاجی ملا میرزایی، حمید (۱۴۰۰). تأثیر راهبرد شفافیت، شاخص فساد و ویژگی‌های بانکی بر شاخص رقابت در بانک‌های منتخب بورسی. *نشریه علمی پژوهش‌های راهبردی بودجه و مالی*، ۲(۸): ۱۵۹-۱۳۱.

عبدالرحیم امید، پوهاند؛ پوهنمل، علی احمد کاوه؛ پوهیالی، علی الله آزاد؛ نصیراحمد، فرهمند؛ انجینیر، سلیمان (۱۳۹۴). فساد اداری، عوامل و پیامدهای آن (به همراه گزارش تحقیق تجربی بررسی تأثیر عوامل فرهنگی و اجتماعی بالای فساد اداری در ادارات دولتی - مطالعه موردی ادارات دولتی شهر هرات). *شورای متخصصان - هرات*.

عبدی، مصطفی؛ کاظمی علوم، مهدی؛ محمدپور زنجانی، مسعود؛ پرویزی، آرزو (۱۳۹۸). تنوع جنسیتی اعضای کمیته حسابرسی، هیئت مدیره و مدیر مالی و افشای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت: آزمون نظریه دیگرگزینی. *فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ۲۶(۴): ۵۶۹-۵۴۴. قنبری، مصطفی (۱۴۰۱). تأثیر فساد اداری بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی در شهرداری‌های استان مرکزی. *رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری*، ۶(۲۰): ۲۳۵۳-۲۳۶۷.

Abdelfattah, T., & Aboud, A. (2020). Tax avoidance, corporate governance, and corporate social responsibility: The case of the Egyptian capital market. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 38, 1-16. <https://doi.org/10.1016/j.intaccudtax.2020.100304>

Al-Hadi, A. Taylor, G. Richardson, G. (2021). Are Corruption and Corporate Tax Avoidance in the U.S. Related?. *Review of Accounting Studies*, Forthcoming, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3724290>.

Armstrong, C. S., Blouin, J. L., Jagolinzer, A. D., & Larcker, D. F. (2015). Corporate governance, incentives, and tax avoidance. *Journal of Accounting and Economics*, 60 (1), 1-17. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2015.02.003>.

Bahoo, S., Alon, I. Paltrinieri, A. (2020). Corruption in international business: A review and research agenda. *International Business Review*, 29(4), 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2019.101660>.

Banerjee, R. Boly, A. Gillanders, R. (2020). Anti-Tax Evasion, Anti-Corruption and Public Good Provision. *African Development Bank*, 1-46.

Baum, A. Gupta, S. Kimani, E. Tapsoba, S. (2017). Corruption, Taxes and Compliance. *International Monetary Fund*, 1-32.

Cardoni, A., Kiseleva, E., & Lombardi, R. (2020). A sustainable governance model to prevent corporate corruption: Integrating anticorruption practices, corporate strategy and business processes. *Business Strategy and the Environment*, 29(3), 1173-1185. <https://doi.org/10.1002/bse.2424>.

Castro, A., Phillips, N., Ansari, S. (2020). Corporate Corruption: A Review and Research. *The Academy of Management Annals*, 14(2), 1-79. DOI:10.5465/annals.2018.0156.

- Dakhli, A. (2022). Do women on corporate boardrooms have an impact on tax avoidance? The mediating role of corporate social responsibility. *Corporate Governance*, 22(4), 821-845. <https://doi.org/10.1108/CG-07-2021-0265>.
- Dijk, V. Siglé, M. (2015). Managing compliance risks of large businesses: A review of the underlying assumptions of co-operative compliance strategies. *Journal of Tax Research*, 13(3): 760-783.
- Ferris, S., Hanousek, J., Tresl, J. (2021). Corporate profitability and the global persistence of corruption. *Journal of Corporate Finance*, 66. <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2020.101855>.
- Lin, K. Z., Cheng, S., & Zhang, F. (2017). Corporate social responsibility, institutional environments, and tax avoidance: Evidence from a subnational comparison in China. *The International Journal of Accounting*, 52(4), 303–318. <https://doi.org/10.1016/j.intacc.2017.11.002>.
- Perrault, E. (2015). Why does board gender diversity matter and how do we get there? the role of shareholder activism in deinstitutionalizing old boys' networks. *Journal of Business Ethics*, 128(1), 149–165. <https://doi.org/10.1007/s10551-014-2092-0>.
- Riguen, R., Salhi, B., & Jarboui, A. (2020). Do women in board represent less corporate tax avoidance? a moderation analysis. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 40(1/2), 114–132. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-10-2019-0211>.
- Ring, D. Grasso, C. (2023). Beyond Bribery: Exploring the Intimate Interconnections Between Corruption and Tax Crimes. *Boston College Law School Legal Studies Research*, 595,1-47. <https://ssrn.com/abstract=4367062>
- Sarhan, A. Elmagrhi, M. Elkhashen, E. (2024). Corruption prevention practices and tax avoidance: The moderating effect of corporate board characteristics. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 55, 100615. <https://doi.org/10.1016/j.intaccaudtax.2024.100615>.
- Schlenther, B. (2017). The impact of corruption on tax revenues, tax compliance and economic development: Prevailing trends and mitigation actions in Africa. *Journal of Tax Research*, 15(2): 217-242.
- Sikka, P. (2019). Smoke and mirrors: Corporate social responsibility and tax avoidance. *Accounting Forum*, 34(4), 153-168. <https://doi.org/10.1016/j.accfor.2010.05.002>
- Sun, Y. (2021). Corporate tax avoidance and government corruption: Evidence from Chinese firms. *Economic Modelling*, 98, 13-25. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2021.02.008>.
- Sunarto, S. Widjaja, B. Oktaviani, R. M. (2021). The Effect of Corporate Governance on Tax Avoidance: The Role of Profitability as a Mediating Variable. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8(3), 217-227. DOI:10.13106/jafeb.2021.vol8.no3.0217.
- Transparency International Organization (2023). Corruption Perceptions Index.

فرزاد صادقی وسکینه بارانی لقب وعلی نویدی و ویدا حسن پور: بررسی تأثیر شیوه‌های پیشگیری از فساد بر اجتناب مالیاتی با  
در نظر گرفتن نقش تعدیل‌کننده ویژگی‌های هیئت‌مدیره شرکت

Wilde, J. H., & Wilson, R. J. (2018). Perspectives on corporate tax planning: Observations from the past decade. *The Journal of the American Taxation Association*, 40(2), 63–81. <https://doi.org/10.2308/atax-51993>.